УДК 349.2:331.526

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ НЕФОРМАЛЬНІЙ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Дворник С. І.,
заступник директора КП
Сумської обласної ради «Паливкомуненерго»,
канд. юрид. наук

Багаторічні зусилля науковців і практиків прискорити процес модернізації трудового законодавства й досі на стадії того, що і сьогодні в Україні все ще діє Кодекс законів про працю України 1971 року, який прийнято в категорично інших соціально-політичних та економічних умовах. Нездатність Кодексу законів про працю врегулювати безліч сучасних змін у трудових відносинах вкрай очевидна, проте знову продовжується повільний процес оновлення трудового законодавства. Вчасне реагування на виклик в умовах соціально-економічного розвитку є однією із найнеобхідніших властивостей трудового права.

Україна знаходиться в стані складних реформ – пенсійної, податкової, правової та ін., ускладнює цей стан загальна напружена політична ситуація, воєнно-збройні конфлікти на значній території держави. Всі ці умови породжують інші негативні явища, одним із яких є бідність та неформальна зайнятість населення. Сьогодні значна кількість пересічних громадян в Україні знаходиться в пошуку додаткових джерел заробітку, а значна частина – основного заробітку. Важкий тягар податкових та інших відрахувань, соціальна політика створюють ще більше навантаження на фонд заробітної плати. Не витримуючи таких навантажень, як роботодавці, так і працівники шукають можливості уникнення легалізації трудових правовідносин, що призводить до тінізації праці й тінізації економіки загалом. Крім того, Україна втрачає свій трудовий потенціал, адже рівень забезпечення громадян знаходиться за межею передбаченого Конституцією «гідного рівня життя», тому прослідковується масова еміграція громадян нашої держави, при цьому навіть громадяни, які отримали в Україні вищу освіту, погоджуються на некваліфіковані види робіт за кордоном, через те що така виявляється більш оплачуваною.

Однією з причин зменшення чисельності осіб, застрахованих у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, є нелегальна (тіньова) зайнятість, до якої залучено близько 4,7 млн осіб, або 23,1 відсотка чисельності осіб, зайнятих економічною діяльністю. Збільшенню обсягу надходжень до бюджетів усіх рівнів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування перешкоджає поширена практика приховування доходів осіб, зайнятих

© Дворник С. І., 2017

економічною діяльністю, шляхом виплати роботодавцями тіньової заробітної плати та мінімізації зобов'язань роботодавців із сплати відповідних внесків. Близько чверті осіб, застрахованих у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, сплачують внески в мінімальному розмірі[1]. Станом на вересень 2017 року, за даними Державної служби зайнятості, зареєстровано 303 тисячі безробітного населення, що становить 1,2 % від працюючого населення. Цей показник знизився порівняно із січнем 2017 року, адже такі показники були відповідно 429 тисячі безробітного населення, що становило 1,6 % від працюючого населення[2]. Політики пов'язують таке покращення на ринку праці із застосованими заходами щодо притягнення до відповідальності за використання неоформленої праці, запровадженими ст. 265 Кодексу законів про працю України[3], а саме юридичні та фізичні особи - підприємці, які використовують найману працю, несуть відповідальність у вигляді штрафу у разі фактичного допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту), оформлення працівника на неповний робочий час у разі фактичного виконання роботи повний робочий час, установлений на підприємстві, та виплати заробітної плати (винагороди) без нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та податків – у тридцятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом на момент виявлення порушення, за кожного працівника, щодо якого скоєно порушення.

Крім того, посилено адміністративну відповідальність за допуск працівника до виконання роботи без оформлення трудових відносин. Так, санкція ч. 3 ст. 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає накладення штрафу на юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців у розмірі від п'ятисот до однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян[4].

Проте, на думку автора, застосування таких заходів є недостатнім для досягнення справжньої мети – стабілізації соціальної ситуації в

---

[1] Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року : постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2012 р. № 1008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1008-2012-%D0%BF.

[2] Зареєстроване безробіття у 2017 році (за даними Державної служби зайнятості) / Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/.

[3] Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08.

[4] Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page3.

країні. Сьогодні, як ніколи, необхідно консолідувати зусилля правників, економістів для приведення соціальної політики держави в те русло, яке здатне задовольнити дійсно гідний рівень життя українців. Головне завдання держави – не просто посилити відповідальність, ввести ще більші штрафні санкції, а навпаки, створити сприятливе економічне середовище для тих сфер зайнятості, які сьогодні найбільше піддаються тінізації. Особливо необхідно звернути увагу на розмежування цивільно-правових договорів та трудового, оскільки роботодавці в Україні продовжують використовувати найману працю під прикриттям цивільно-правових угод, таких як підряд, аутсорсинг, інсорсинг, аутстафінг, лізинг персоналу, ухиляючись таким чином від сплати податків та соціальних платежів. Легалізувавши в Україні діяльність з послуг посередництва у працевлаштуванні та наймі працівника для подальшого виконання ними роботи в Україні в інших роботодавців, на законодавчому рівні потрібно більш детально врегулювати права таких працівників, оскільки у цій сфері продовжується порушення трудових прав громадян. Для цього необхідно ввести норми, які б містили положення про те що такі працівники користуються тими ж самими майновими та немайновими трудовими правами. В рамках ратифікованої Конвенції МОП № 181 забезпечити її належну практичну реалізацію в Україні, оскільки сьогодні чинне трудове законодавство не відповідає ратифікованому акту.